

Моделювання системи мовноетикетних стереотипів в епістолярних текстах Василя Сімовича

Вагомим елементом комунікативної поведінки індивіда, що регулюється комунікативними нормами і традиціями [1, с.329] є етикетна, специфіка формування якої визначається передусім функціональною сферою й типом спілкування.

Товариське спілкування початку ХХ ст., збережене епістолярними текстами, представлене найповніше комунікантами кількох професійних груп – письменниками, діячами культури і науковцями. А тому, обравши саме таке коло мовців об'єктом дослідження, передбачаємо реконструкцію системи етикетних стереотипів, узвичаєних для української інтелігенції чітко окресленого часового відтинку і реалізовану в листовній практиці одного з чільних представників української філології, відомого перекладача, публіциста – Василя Сімовича, який полишив по собі чималу епістолярну спадщину (зокрема, його чернівецький архів містить 2,5 тисячі листів). Щоправда, лише незначна її частина введена до наукового обігу й приступна для вивчення [2,4,6]. А отже, дослідження системи епістолярних стереотипів не може бути вичерпним і претендувати на повну реконструкцію, уможлививши лише моделювання її типологічних рис і визначальних стереотипів.

Зауважмо, що дотепер епістолярні тексти Василя Сімовича не були об'єктом такого спеціального дослідження. До того ж, проблема етикетних стереотипів товариського спілкування української інтелігенції загалом досліджувалася принагідно, в контексті вивчення інших наукових проблем. Активізація таких студій припадає на останнє десятиліття, що зумовлено передусім виданням численних епістолярних текстів. Із-поміж найвагоміших

мовознавчих здобутків вивчення індивідуального стилю товариського спілкування варто виокремити дослідження В.Грещука про листи В.Стефаника [3], Л.Ткач – про Ю.Федьковича [9].

Коло Сімовичевих адресатів – відомі українські письменники, наукові, громадські й культурні діячі, тобто українська інтелігенція першої половини ХХ століття: Олександр Барвінський (збережено 2 листи), Володимир Винниченко (3), Михайло Возняк (2), Борис Грінченко (2), Марія Грінченко (2), Володимир Гнатюк (1), Андрій Жук (91), Агатангел Кримський (7), Ольга Кобилянська (3), Богдан Лепкий (1), Осип Маковей (1), Василь Стефаник (1), Іван Франко (13), Василь Щурат (2), Дмитро Чижевський (21).

Зауважмо, що листування, адресоване Сімовичу, принаймні значна його частина, очевидно, втрачена назавжди. За твердженням Василя Сімовича, так сталося, зокрема із Лесею Українкою: “Цілих два роки (1901-1903) ми листувалися з Лесею Українкою. Листування було живе та дуже щире. Вона звала мене в листах не інакше, як “товаришем”, дарма що різниця в роках між нами (я був тоді студентом II-III року Чернівецького університету) була майже на десять років. Та тільки все моє листування, на мій погляд цікаве, з’їла світова війна. З кінцем серпня 1914 р., саме перед відходом австрійського війська з Чернівців, я закопав у квітнику, під кущем троянди, найцікавіше листування. Жили ми тоді при вул.Франца. ч.52. Між ним і листи Лесі Українки. Тоді говорили, що австрійська влада має робити в мене ревізію. А ось за плечима були й російські війська. Треба було рятувати хоч листування та ще дещо, що торкалось зносин із Наддніпряниною. Якось у листопаді я мав нагоду повернутись на кілька день до Чернівців, почав шукати у квітнику своїх скарбів, та їх уже не було...Отак тоді загинули й листи Лесі Українки до мене, пропав і невеличкий архів РУП з часів, коли в Чернівцях виходило “Гасло” й “Селянин”, - усе це залишилось було в мене, - і багато інших важних листів...” [7, с.187]. Про це він згадує також і в листі до Андрія Жука: “...але ж через те, що в мене мала бути ревізія

(австр[ійська]) та щоб воно опісля не попало в моск[овські] руки. Я все закопав – та воно там десь і пропало. В 1917 р. дружина поїхала відкопати – та не було вже нічого...” [4, с.222].

З-поміж небагатьох епістолярних діалогів Сімовича, приступних сьогодні для дослідження, маємо лише листування з Дмитром Чижевським.

А отже, з огляду на епістолярне коло адресатів, листування Василя Сімовича можна визначити як товариське. А тому його етикетна поведінка, закономірно, програмувалася заздалегідь приналежністю до цього соціального прошарку українського суспільства – інтелігенції, що передбачає не лише комунікативну рівновагу й комунікативні стратегії приватного товариського спілкування, а й однорідність комунікативних ролей комунікантів (*дорослий – дорослий*). Вибір етикетних стереотипів, таким чином, підпорядковувався визначеній соціальній ролі. Не менш важливим чинником, який долучився до формування етикетних стереотипів, очевидно, було й родинне мовне середовище, яке не могло не позначатися на комунікативній поведінці адресанта. Власне цими передумовами й позначене формування всієї системи етикетних стереотипів у листовному спілкуванні Василя Сімовича.

Насамперед варто нагадати, що Василь Сімович відчував настійну потребу і теоретичного “врегулювання норм товариського спілкування, вважаючи його не розробленим і не “устаткованим” (не впорядкованим) в Україні на початку ХХ століття. Зокрема, в статті “Наша товариська мова” він писав: “Товариська мова в кожного народу виробляється поволі, спроквола. Воно й не диво. Товариська мова зв’язана з витонченням товариських форм. А тут і там потрібний такт. Треба знайти якусь відповідну середину, щоб часом не перегнути то в грубий бік, то знову не потрапити в природну тендітність. Про перший випадок говорити нічого. Щодо другого, не всі знають, що від надто тендітного до смішного недалеко... Знайти середину – нелегко. Ось і через те ця справа вимагає довгого часу” [8, с.36].

Визначаючи міжнародний характер “товариської мови” і “товариських форм” у спілкуванні інтелігенції, він, проте, відзначав, що “в товариській мові інтелігенції кожного народу (від інтелігенції переходить вона й до інших шарів, головно до міщан) є таки щось, своє, своєрідне, щось, що відрізняє її товариську мову від товариської мови інших народів” [8, с.36].

А отже, товариська мова кожного народу має індивідуально-увиразнені стильові ознаки. Важливими передумовами необхідних змін, на його думку, була й закономірна динамічність поведінкових і етикетних норм, позначених передусім впливом суспільних чинників. Із іншого боку, – руйнівним впливом чужих мов: “...узагалі товариська мова, зі зміною обставин, змінюється. Колишні форми товариської мови на дворах нашої інтелігенції XVII-XVIII вв., де був вироблений свій товариський і гієрархічний церемоніал – зовсім попрпадали, бо своя інтелігенція (панство) перебрала товариську мову – чужу московську)” [8, с.37]. Очевидно, все це й спонукало Василя Сімовича до вироблення сучасних правил товариського спілкування та їх реалізації у власній мовній практиці, зокрема в епістолярній.

Найповніше гармонію теоретичних засад товариського етикету і їх практичної реалізації спостережено у формуванні звертальних формул Василя Сімовича. Узвичаєними для його епістолярії можна вважати звертання, основу яких становлять номінації осіб за посадою (рідко) власні імена (або імена й по батькові) й узуальні гоноративи (*пан, добродій, товариш*) (частіше). Такі кількісні диспропорції зумовлені відомими засадничими позиціями теорії мовного етикету Василя Сімовича: 1) звертання *добродію, пане, товаришу* є питомими формами товариського спілкування (зокрема, звертання *добродій* він визначав як “українське” [8, с.38]; щодо звертання *пан* зауважував: “...ми не міркуємо, щоб воно щезло... із товариської мови української інтелігенції в такій функції, як його вживали здавна супроти мало знайомої людини” [8, с.38]; номінацію “товариш” не вживають “...з ненависти до большевиків. У Галичині воно живе, й нема

причини його викидати, бо в українській мові його значіння дуже широке”) [8, с.41]; 2) не поділяв думки про чужорідність в українській мові найменування особи на ім’я й по батькові (“...бож це звичай однаково наш, як і московський, та тільки підо впливом польським, може правдивіше буде західноєвропейським – він у нас затратився” [8, с.39]; 3) називання особи за допомогою гоноративу *пан+ім’я* вважав “і давнім”, “і нашим”, що вказує “на інтимніший, ближчий характер зносин” [8, с.40] і висловлював жаль щодо його малопоширеності; 4) вважав за необхідне зберегти товариську форму *пане-товаришу*, властиву спілкуванню професорів зі студентами, старших – із молодшими.

З огляду на теоретичні передумови, очевидно, й конструювалася система узвичаєних Сімовичевих звертальних стереотипів. Типологічна модель початкового апелятива його епістолярії трикомпонентна (рідше – двокомпонентна) й представлена прикметниковим означенням у сполученні із зазначеними іменниками, що утворюють формулу найменування особи: *означення* (*високоповажаний / -а, Вельми Поважаний, Вельми Шановний / -а, дорогий*) + *формула найменування особи* з варіативністю лексичного складу (*Пане Раднику, Професоре, Доктор / Докторе, Пане Михайле / Богдане / Андрію; Пане Товаришу / Добродію, Пан Борис Грінченко, Пані / Ольго Юліянівно / -овно; Маріє Миколаївно, Агатангеле Юхимовичу, Дмитре Івановичу / Йвановичу*).

Факультативними можна вважати звертання, ускладнені однорідністю означень. А отже, такі моделі визначають ідіостиль приватного спілкування Сімовича.

Моделювання лексико-синтаксичних варіантів у конкретних епістолярних текстах зумовлене передусім фактором адресата, про що свідчить перевага у функціонуванні певних етикетних формул у спілкуванні з одними адресатами й відсутність – із іншими, тобто існував свідомий вибір

таких формул залежно від певних характеристик адресата, особливостей зв'язків із ним, тривалості листування тощо.

А тому в епістолярії Сімовича встановлюється своєрідна закріпленість звертальних формул за конкретним адресатом. Спостережено: щодо певних адресатів такі формули залишаються незмінними протягом усього листування. Це стосується, зокрема, листів до тих адресатів, чії кореспонденції збереглися найповніше, як-от, до Дмитра Чижевського: в спілкуванні з ним Сімович найчастіше послуговувався звертанням *Високоповажаний Дмитре Йвановичу!* (варіант – *В.п.* [6, с.277, 278]), спорадично – *Вельми Шановний Дмитре Йвановичу* [6, с.294, 299, 301, 313], *Вельмишановний Дмитре Івановичу* [6, 308, 309, 328], *Дорогий Дмитре Йвановичу* [6, с.311], до Володимира Винниченка – *Вельмишановний Володимире Кириловичу*, до Івана Франка здебільшого звертався *Високоповажаний Пане, Доктор / Докторе!*. А отже, є підстави припустити, що подібний диференційований добір початкових звертань був властивий також спілкуванню з іншими адресатами, тобто використання таких етикетних одиниць позначене вибірковістю і вмотивованістю.

Скажімо, узвичаєна модель у спілкуванні з Марією Грінченко – *Високоповажана Пані*, з Олександром Барвінським – *Високоповажаний Пане Раднику*, з Михайлом Возняком – *Високоповажаний Пане Товаришу*, з Василем Щуратом – *Високоповажаний Пане Доктор*, з Агатангелом Кримським – *Вельми Шановний Агатангеле Юхимовичу*, з Володимиром Винниченком – *Вельмишановний Володимире Кириловичу*, з Осипом Маковеєм – *Високоповажаний Пане Професоре*.

Встановлено також, що деякі однотипні моделі звертань вживалися Сімовичем у листах до різних адресатів. Цим визначалася одномірність повагової дистанції. Зокрема, опорна лексема *добродію* визначальна для спілкування з Борисом Грінченком, із Володимиром Гнатюком, *раднику* – лише з Олександром Барвінським, *професоре* – з Осипом Маковеєм,

докторе – з Іваном Франком і Василем Щуратом, *товаришу* – з Михайлом Возняком (зауважмо, що ці звертання адресант завжди писав із великої літери).

Модель *пан+ім'я* вживана в листах до Михайла Возняка, Богдана Лепкого, Василя Стефаника і Андрія Жука, а *пані+ім'я й по батькові* – до Ольги Кобилянської. Характерно, що в листі до Марії Грінченко він використовував модель *означення+пані, пан+номінація посади, звання* – з Олександром Барвінським, Михайлом Возняком, Осипом Маковеем, Іваном Франком і Василем Щуратом. Модель *означення+ім'я та по батькові* типологічна для листування з Дмитром Чижевським, Володимиром та Ольгою Кобилянською.

Водночас у спілкуванні з окремими адресатами фіксуємо кілька лексичних варіантів, а тому можна стверджувати, що їх функціонування зумовили різні комунікативні умови.

Нетипова для українського епістолярного етикету формула зафіксована в листі до Бориса Грінченка (4.I.1904): *Високоповажаний Пан Борис Грінченко* [2, с.95], стилістичне забарвлення якої позначає підкреслено шанобливу, але дистанційовану прихильність.

Привертає увагу, що вже сам вибір звертання визначає в листах Сімовича повагову дистанцію між комунікантами. Офіційність спілкування, безсумнівно, репрезентують ті формули, які конструюються з номінацій осіб, що вказують на посаду адресанта. Суттєво зменшують повагову дистанцію ті апелюючі, в структурі яких є власні імена (напр.: *Дорогий Пане Михайле!* (7.12.1921) – до Михайла Возняка [2, с.93]; *Високоповажана Маріє Миколаївно* (16.02.1925) – до Марії Грінченко [2, с.97], прикметникові означення *дорогий*, пор.: *Вельми Поважаний Агатангеле Юхимовичу* (18.10.1927) [2, с.100] і *Дорогий Агатангеле Юхимовичу!* (7.02.1941) [2, с.104].

Своєрідні “хитання” етикетного вибору, двоїстий характер у ставленні до адресата відтворюють ті вирази, які представлені кількома різнорідними стилістично означеннями, як-от: *Вельми Шановний і Дорогий Агатангеле Юхимовичу* (13.02.1941) [2, с.105], *Вельми Шановний і Дорогий Пане Василю!* – до Василя Стефаника (05.02.1921) [2, с.111].

Важко стверджувати категорично про ймовірну стабільність і незначну варіативність структурно-семантичної організації звертальних формул до всіх адресатів із огляду на неповноту фактичного матеріалу, однак висновкувати про тенденції певної системи добору апелятивів, узвичаєних для товариського спілкування, цілком правомірно.

Є підстави вважати також стереотипними для епістолярії Василя Сімовича ті етикетні вирази, які типологічні для ситуації завершення епістолярного діалогу. За частотністю вживання (а отже, саме її можемо визначити домінувальною в його ідіолекті) вирізняються формули *З глибоким поважаннем* (11 раз), пор. її поширені й усічені варіанти: *З глибоким поважаннем для Вас Остаю із глибоким поважанем. З правдивим поважаннем, З поважанем*. Рідше вживаються вирази з опорною лексемою **пошана**: *З глибокою пошаною*. До речі, Сімович саме їх вважав народними: “...всякі “почтенія”, “до звиданія”, чи “звиданя”, а то й “звиданяся” – вже належать до історії, алеж вони довго трималися, поки їх не витиснули народні “поважане”, тепер – “поважання” (тепер уже почуєте й “шана”)... [8, с.37]. Мабуть, власне тому його епістолярія містить розгалужену систему лексико-синтаксичних варіантів формул прихильності з опорними лексемами *поважання / поважанє, пошана і шана*, надаючи виразну перевагу першій. Вишукано інтелігентними, тобто соціально маркованими, можна вважати формули на зразок *Пану Професорові поважання* [2, с.108]; *Кінчачи, остаюсь з глибоким поважанням* [2, с.111]; *Остаю із глибоким для Вас поважанем* [2, с.112]; *Остаючи задля Вас усе із глибокою пошаною*.

Не менш частотною для листів Василя Сімовича є також інша прикінцева модель прощання, яка містить водночас сему побажання: *Здоровлю Вас Обое щиро, Здоровлю Вас дуже щиро* → *Здоровлю дуже щиро, Здоровлю Вас щиро* → *Здоровлю щиро, здоровлю, щиро. Здоровлю щиро й вітаю* → *здоровлю й вітаю*.

Нерідко такі вирази, як бачимо, поєднані з іншими формулами прощання або з виразами, що представляють мовний вияв такесики-невербальної комунікації, пов'язаної з тактильною системою сприйняття, зокрема з рукостисканням (напр.: *Ну, поки бувайте здорові, щиро здоровлю та стискаю Вашу руку / Василь Сімович* (Б.д.) [2, с.97] або з жестом-поклоном: *Здоровлю щиро і кланяюсь низько*.

Спорадично Сімович послуговувався узвичаєним народнорозмовним прощальним виразом *Бувайте здорові й щасливі* [6, с.289]. У листах до Ольги Кобилянської він узвичаєно використовував, до того ж, вираз *цілую Ваші руки*, типовий для товариського спілкування чоловіків і жінок кінця XIX-поч. XX ст.

Іноді фіксуємо в листах поєднання двох згаданих стереотипів: *Здоровлю Вас сердешно та остаю із глибоким поважанням* [2, с.122]; *Здоровлю щиро, з глибоким поважанням* [6, с.295, 329], *Здоровлю з поваг[ою]* [6, с.300].

Функціонування інших етикетних стереотипів, порівняно з названими, має факультативний характер в епістолярії Василя Сімовича. Однак їх стильова тональність, подібно до згаданих, підпорядкована соціальній орієнтації спілкування української інтелігенції, визначальним чинником якого є рольова позиція колеги, однодумця, спілняка в наукових і літературних справах. Невипадково такі стереотипи створюють комунікативну рівновагу, яка передбачає “збереження учасниками спілкування ролей не нижче тих, що обумовлені їхніми соціальними ролями і уявленнями про властиві їм комунікативні ролі, власне достоїнства” [1, с.336-337], моделюють мовну особистість адресанта.

А отже, етикетна поведінка реалізується в листах за заздальгідь програмованими, змодельованими та очікуваними правилами (нормами) й стереотипами. Умовно її можна визначити як підкреслену, акцентовану шанобливість. Це спостерігається передусім у системі формул вдячності й прохання. На противагу лаконічним і нейтральним узуальним *дякую* та *спасибі* соціальний статус адресанта програмує поширені емоційно забарвлені конструкції і навіть речення, напр.: *“Дуже й дуже щиро дякую Вам за те, що Ви, не вагаючись, уволили мою просьбу й передали мені, з ласки своєї, до використання ті чудові скарби, що замкнула Леся Укр[аїнка] у своїх листах до Вас”* – до Ольги Кобилянської (27.09.1938) [2, с.108] (до речі, вираз вдячності в цьому листі утворює своєрідну стилістичну фігуру – позиційний повтор – кільце, пор.: *“Кінчу, ще раз дуже й дуже дякую, цілую Ваші руки”* [2, с.103], пор. листи до інших адресатів: *Дуже, дуже дякую* – до Олександра Барвінського [2, с.93]; *Сердешне Вам спасибі за книжки – дуже велику втіху Ви ними мені справили. Дуже-дуже дякую* – до Михайла Возняка [2, с.93]; *А поки – ще раз дуже й дуже дякую* [2, с.97]; *Велике Вам спасибі за Словник та за Спомини* – до Марії Грінченко [2, с.97]; *дуже прошу подякувати* [2, с.102]; *Дуже щиро за все дякую* – до Агатангела Кримського [2, с.104]; *Дуже дякую за спис гасел до українських філософів* – до Дмитра Чижевського [6, с.264].

Урочистий і піднесено шанобливий характер мають ті вирази вдячності, які моделюються на основі дієслова *складати* та іменника *подяка*, напр.: *за ласкаві вказівки складаю щиру подяку проф[есорові] Чижевському* [6, с.277].

Впадає також в око функціонування своєрідних моделей вдячності, позначених часовим зміщенням, тобто це своєрідна вдячність-аванс, вдячність на виплат за певну майбутню послугу, а тому в контексті вони слідуєть після прохань й представлені нерідко реченнями з умовними підрядними. Сильова тональність таких формул виразно проектується на уснопоеитичні тексти українців, пор.: *Порятуйте, може, й я Вам колись у*

пригоді стану [2, с.94]; *Поможіть мені в цій справі, Вп.Маріє Мик[олаївно], я буду дуже вдячний* [2, с.99]; *Я був би дуже вдячний, якби Ви післали його просто до друкарні на ім'я* [2, с.117].

Прохаючи, Василь Сімович найчастіше вдавався до архаїзованих у сучасному мовленні шанобливих форм, здебільшого в поєднанні з формулами вибачення, що покликані нейтралізувати ступінь завданих клопотів, зокрема: *перешліть мені з ласки своєї* [2, с.95]; *Будьте так добрі – так сповістіть, як і що буде* [2, с.113]; ***Отим-то, не прогнівайтесь. Високоповажана Маріє Миколаївно, як я в Вас попрошу ось чого. Там у Академії є молодші люде, н.пр.п. Дем'янчук (Вас я турбувати ніяк не наслідуюсь, чи не були б Ви ласкаві переказати йому, щоб він мені допоміг у доставі потрібних книжок)*** [2, с.98]; *Будьте ласкаві подати нам* [6, с.311]; *Прошу дуже написати, з ласки своєї, прошу ласкаво присилати рукопис як тільки можете найскорше* [2, с.114]; ***Коли ласка, відпишіть уже*** [2, с.116]. Делікатності таким прохання додавав коментар і зауваги необов'язковості виконання прохань та відсутність категоричності: *Отож дуже прошу Вас, підрятуйте. А коли не зможете вволити мойого прохання, відпишіть, щоб я ще до кого вдався (до кого – не знаю). Оце все, що я прохав би в Вас* [2, с.94].

Особливість формул прохання в листах Сімовича виявляється ще й у тому, що частотним компонентом їх структурно-семантичної організації є експресема *дуже* (нерідко – вирізнена в тексті графічно): *А тепер я дуже Вас прошу* [6, с.275]; *Я Вас дуже прошу по совісти поставитись до справи* [6, с.277]; *Я дуже Вас прошу* [6, с.288]; *я ще раз дуже прошу переробити його і скоротити* [6, с.308].

Водночас до деяких адресатів Сімович вдавався з просьбою просто, без попередньої підготовки й додаткових етикетних супроводжувальних дій, як це властиво розмовному спілкуванню товаришів, пор.: *А далі ось яке прохання* [2, с.102], *А вас прошу ось що:* – Агатангелові Кримському [2,

с.101]; до того ж, нерідко на початку листа, що загалом не характерно для епістолярії українців, пор.: *я знов до Вас із просьбою* [2, с.105].

Формули вибачення належать до факультативних у листах Сімовича. Характерно, що, крім узвичаєних, які містять опорні лексеми *вибачити, вибачення, гніватися / Я дуже прошу вибачення* [2, с.116]; *Вибачайте* [2, с.118]; *Ви не гнівайтесь за мої уваги* [4, с.217], *Вибачте, будь ласка* [4, с.218] Сімович використовував із цією ж функцією і лексему *перепрашаю* [2, с.111], хоч це суперечило його теоретичним поглядам. Зокрема, він сам вважав цей вираз чужорідним, не властивим українському товариському спілкуванню, стверджуючи, що від “перепрошую” “так і віє чимось чужим (для мого вуха вульгарним: чому пере-прошувати” [8, с.41], пропонуючи натомість: *вибач, вибачай, вибачте, вибачайте (будь ласка), прошу в вас вибачення* [8, с.41-42].

Основу привітальних і побажальних виразів склали дієслова *поздоровити, привітати, прийміть бажання, бажати*, наприклад: *Дуже прошу поздоровити від мене всіх*[2, с.102]; *передусім із Новим Роком прийміть від мене якнайкращі бажання, щоб той настрій, який заволодів нами від хвилини з’єднання наших земель та визволення з довговікового гнету, щоб він -- не кидав нас ніколи – Агатагелові Кримському* [2, с.102]; *І я з року нагоди Різдва й Нового Року пересилаю Вам якнайкращі бажання – з чужини.Невідраді вони будуть – ті свята – для нас, як були минулого року. Може на той рік буде краще* [2, с.93].

Привітально-побажальні стереотипи мають також певні індивідуальні риси. Зокрема, вирізняється вживання локального дієслова *витаю*, на противагу узуальному *вітаю* (напр.: *Зі святами витаю, щиро згадуючи милий час, який перебув у Вашій хаті – Борисові Грінченку* (14. I. 1904) [2, с.95]; *молодь тежсердечно витаю – Богданові Лепкому* [2, с.109] ; *Витаю сердечно зі Львова – Дмитрові Чижевському*[6, с.309].

Привітальний вираз нерідко функціонує в сполученні з формулою прихильності (напр.: *З глибокою до Вас пошаною та з привітаннями для Мик(оли) Захар(овича) кінчу* [2, с.101] або з іншими етикетними виразами (напр.: *А поки що пересилаю своє щире вітання та поклін* [2, с.99]) .

А отже, тип адресатів і характер взаємин комунікантів визначили специфіку комунікативної ролі, етикетної поведінки та епістолярних стратегій Василя Сімовича. Симетричність комунікації, зумовлена дружньо-товариськими взаєминами, позначилася на виборі подібного експресивного стилю листовного спілкування з різними адресатами. Незалежно від статі й віку адресатів Сімович в основному дотримувався однакової повагової дистанції, нейтральної або урочистої тональності комунікації, що репрезентують, із одного боку, прихильність і товариськість, а з іншого – певну відстороненість, властиву в ситуації однотипних комунікативних ролей *дорослий – дорослий*. Епістолярія Сімовича дає можливість реконструювати типову поведінку й етикетні стереотипи товариського спілкування української інтелігенції першої половини ХХ ст., щоправда, її повноту уможливить лише залучення всієї епістолярної спадщини вченого.

Література

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики: Підручник. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2004. – 344с.
2. Білоус Марія, Терлак Зеновій, Василь Сімович (1880-1944): Життєписно-бібліографічний нарис. – Львів, 1995. – С.92-134.
3. Ґрещук В. Лінгвістичний аспект листування // Василь Стефаник – художник слова – Івано-Франківськ: Плай, 1996. – С.165-176.
4. З листування Василя Сімовича // Сімович В. Українське мовознавство: Розвідки й статті / Упор. Ю.Шевельов. – Т.2. – Оттава, 1984. – С.215-222.

5. Коцюбинська М. “Зафіксоване й нетлінне”: роздуми про епістолярну творчість. – К.: Дух і Літера. Харківська правозахисна група, 2001. – 299с.
6. Пшеничний Євген, Янцен Володимир, Листування Дмитра Чижевського з Василем Сімовичем // Славістика. Том 1: Дмитро Чижевський і світова славістика: Матеріали наукового семінару, Дрогобич, 17-18 травня 2003 року. – Дрогобич: Коло, 2003. – С. 251-330.
7. Сімович Василь. Леся Українка на Буковині (Спомини) // Спогади про Лесю Українку. – 2-е вид., доповн. – К.: Дніпро, 1971. – С.187-210.
8. Сімович Василь. Наша товариська мова // Сімович В. Українське мовознавство: Розвідки й статті / Упор. Ю.Шевельов. – Т.2. – Оттава, 1984. – С.36-42.
9. Тарновецька-Ткач Л., Шепелюк І. Стилїстика офіційного та товариського спілкування в епістолярних текстах і сучасні потреби розмовного стилю української мови (за листами Ю.Федьковича) // Науковий вісник Чернівецького університету. – Чернівці: Рута, 1999. – Вип. 52-53. Слов’янська філологія. – С.100-112.

В статті визначаються продуктивні моделі епістолярного етикету Василя Сімовича, досліджуються варіанти етикетних стереотипів, уживаних у типологічних комунікативних ситуаціях товариського листовного спілкування українців.